

Az üvegcipő-keresők világában

Molnár Ferenc műve az Újvidéki Színházban

„Most ülj le ide szépen, Lilike, maradj csendben, mert az Irma meg fog teríteni a drága nagy embernek. A rongyos Irma fog teríteni az édes, drága, mérges embernek. Pont tizenkettő. Kibúz egy fiókot. Gyere, te lusta abrosz, ne aludj, kelj fel, gyere dolgozni. Terít. Tanuld meg, Lilike, hogy kell teríteni. Ki lesz szépen simítva. Itt könyököl rá a drága mérges. Látod? Van rajta négy folt. Kettő spenót, kettő paradicsom. A szalvétát jobb kézhez tesszük. Ebben törüli a száját a drága mérges. Megcsókolja a szalvétát. Itt törüli bele a száját. Csóküzzenés a szalvétapostával. Dacára, hogy énrám mindig haragszik. Ez egy boldog szalvéta, és én vagyok a legrongyosabb muskátli Pesten. Tudod, Lilike? Tányért, evőeszközt rak az asztalra. Szavalva: »Boldogságom hímpora, Lenge szellő lengedez, Fájdalmamnak anyyala, Könnyeimnek zápora!« Szép vers? Én csináltam. Ezt már hallottad sokszor, Lilike. Tányér pont a középre lesz téve. Villa balra, kés jobbra, kanál elöl keresztbe. Poharat tesz. Pohár ide, kézhez. Ebből iszik boldogságom anyyala, drága mérges. Itt iszik belőle. Megcsókolja a poharat. Csóküzzenés a pohárpostával. Szavalva: »Nem leszek én boldog soha, Nem lesz nekem gyönyöröm!« Ez a legújabb versem. Bor és szódavíz csak később jön. Pont a leves után, mert megmelegszik, érted, te tökféjú? Te vagy a legbutább tücsök a Józsefvárosban. Nem te, Lilike. Én, személyesen. Drága mérges gazdám, a legdrágább mérges egész Pesten. Só, paprika, fogpiszkáló. Szúrd át boldogtalan szívemet, te boldog fogpiszkáló. Szavalva: »Boldogságom hímpora, Lenge szellő lengedez, Fájdalmamnak anyyala, Könnyeimnek zápora!« Kavics van a cipőmben. Gyere le, cipő. Lehúzza. Van szerencsém, lábam, szerbusz kisujjam. Látod, én vagyok a legrongyosabb muskátli Pesten, de a lábam szebb, mint a gróf Guttman kisasszonynak. Nézd, milyen rüsztöm van. Rüsztöm is van, rüsztöm is van, jaj de szép magas rüsztöm is van. Két kavics volt benne. Szép kis lábam van, de senkinek se kell. Szavalva: »Boldogtalan lábam, gyönyör hímpora, Szomorú kis rüsztöm, Édes anyyala!« Mars vissza a rongyos cipőbe!”

Az álmok és a valóság határmezsgyéjén tobzódik Szabó Irma, a mindennapjait megvető pillantások és megalázó helyzetek között élő minden cseléd Molnár Ferenc *Az üvegcipő* című darabjában, amit Radoslav Milenković rendezésében láthatott a közönség az Újvidéki Színházban az évad második bemutatójaként. Azok közül, akik a modern, inkább hatni, mintsem szórakoztatni akaró színházi irányvonalakhoz idomulni akaró előadásokat kedvelik, bizonyára sokan fanyalognak, mondván, nem értik, miért esik a színházak választása mind a mai napig egy ilyen, sokak szemében talán kissé avittas hangulatú és hangvételi drámára. Vannak, akik azért fanyalognak, mert szerintük a magas művészet határai máshol kez-

dődnek, és olyanok is akadnak, akik úgy vélik, a XXI. században már jóval keményebben megfogalmazott, vagy ha úgy tetszik, meghökkentőbb produkciók kellenek a színházak nézőinek, ám mindeközben a magyar nyelven játszó színházakban nem csökken számottevően sem a Molnár-művek színrevitelének aránya, sem a bemutatott előadások nézőszáma. A látszólagos ellentmondás könnyen feloldható: az új irányokat képviselő színházi formákra jellemző – sokszor – erőltetett újítási szándék, a mindenáron valami szívbemarkoló, mélyre hatót produkálni kívánó, ám emiatt gyakran öncélúnak ható produkciók térhódítása mellett bizony olykor jólesik az átlagnézőnek – aki talán kevésbé tartja magát kifinomult ízlésűnek vagy válogatósnak – megtekinteni egy-egy hagyománytisztelő, letisztult formavilágot bemutató, emberi történeteket előtérbe helyező előadást (is).

Talán éppen ilyen ajánlással tűzte repertoárjára az Újvidéki Színház *Az üvegcipőt*, amely sokak szerint Molnár Ferenc drámaírói munkásságának egyik legfontosabb alkotása. Az 1924-ben keletkezett műben – a színháztörténet bennfentesei szerint – a szerző a Fedák–Molnár–Darvas háromszöget írja le, amely életrajzi adatainak, illetve a különleges szerelmi háromszög részleteinek ismeretében korántsem elképzelhetetlen, különösen akkor, ha tudjuk, hogy Molnár 1922-ben elvette Fedák Sárít, a magyar színészet iskolateremtő alakját, de közben már Darvas Lili színésznőnek írt darabot. Ráadásul három évvel később – *Az üvegcipő* premierje után – elvált Fedáktól, és egy évre rá elvette Darvas Lilit, aki nem mellékesen *Az üvegcipő* bemutató-előadásában Irmát alakította. Tény azonban, hogy a színháztörténészek szerint „ez a színmű nem ügyetlen dramaturgiailag, mint *Az ördög*, nem émelygős és negédes, mint *A hattyú*, és nem olyan ki-munkálatlan, mint az *Olympia*”. *Az üvegcipő* dialógusai ugyanis hangulatot teremtenek, életségűek, de líraiak is egyben, hiszen a bennük lévő báj és kecsesség miatt még békebeliségükben is frissek, dinamikusak. A figurák is valóságosak, igaz, sok esetben talán még jobbak, szerethetőbbek is, mint a valóságban, elsősorban a maguk esendősége, kisszerűsége miatt.

A néző – talán éppen emiatt – mindvégig együtt él és együtt lélegzik a történet során a csupa szív cselédlánnyal, Irmával, aki – bár központi szerepet játszik életében a cipő –, nem azonosítható a mesebeli Hamupipókéval, még akkor sem, ha sok hasonlóságot mutatnak egymással. Irma (Crnkovity Gabriella) évek óta szolgálja Sipos Lajos urat (Giricz Attila), a „drága mérgezt”, aki iránt gyengéd érzelmeket táplál, igaz, kevés valós gyengédség jellemzi kettejük kapcsolatát, sőt, magát Irmát is. Adél (Jankovics Andrea) is szerethető figura, még annak ellenére is, hogy a hosszú évek alatt a semmiből felépített státusának és az ezzel járó imázsának folyamatosan megfelelni akaró vénlány mindenáron tekintélyt akar kicsikarni a környezetéből,

azt akarja, hogy tiszteljék, hogy elismerjék, de legfőképpen azt szeretné, ha szeretnék – igaz, ezt magának sem vallja be igazán, a felé irányuló elvárások miatt érdek- vagy inkább kompromisszumházaságot köt Sipossal azért, mert fél a csalódástól, aminek veszélyét a nála jóval fiatalabb Császár Pál (Sirmer Zoltán) iránt érzett szerelmének beteljesületlenségében látja. A hódító Császár azonban olyan, mint egy kisfiú, aki igencsak szeretne férfinak látszani, de hiába minden igyekezete, hiába ajánlja mindig önmagát, nem megy vele sokra. Azt ugyan fölöttébb élvezzi, hogy Irmát folyton letorkol(hat)ja, de állandóan ugrásra kész, ha Adél fűttyent egyet, és szó nélkül engedelmeskedik is neki, ettől pedig teljességgel komolytanná válik. Négy különböző ember, de mindannyian egyet szeretnének: boldogok lenni. Mindez azonban egészen addig nem válhat reális céllá számukra, amíg a cselédlány fel nem nyitja mindannyiuk szemét, és a lehető legtermészetesebb módon rá nem segíti őket saját útjukra. A szerelem ellen nem lehet harcolni, és kész!

Jankovics Andrea remekül érzékelteti Adél figurájának frusztrált, kiegyensúlyozatlan, ugyanakkor a külvilág felé nyugalmat, elégedettséget, kiegyensúlyozottságot színlelni próbáló személyiségét, árnyalt váltásokkal operálva, igaz, az események hatására cseppet sem változva, de éppen ez teszi teljessé alakítását, amely minden bizonnyal eddigi egyik – ha nem a – legjobb prózai alakítása az Újvidéki Színházban. A Sipost alakító Giricz Attila szerepformálása is jól illeszkedik az előadás egészébe, játékának visszafogottságával egy elfojtott, a mindennapjait a szokásai rabjaként elő, kissé talán már megtört személyiség tárul elénk, szemben Sirmer Zoltán Császár Páljával, a flegma szépfiú felszínes figurájával, aki csak a jelenben él, ügyet sem vetve a jövőjének alakulására, ezzel is alátámasztva Adél csalódástól való félelmeit.

Crnkovity Gabriella Szabó Irmája az első pillanattól kezdve magával ragadja a nézőt, és az utolsó jelenetig el sem engedi. A fiatal, ám rendkívül tehetséges színésznő remekül megállja a helyét sürgő-forgó, álmodozó cselédlányként, hisztérikus, boldogtalan, megtört emberként és kikent-kifent prostituáltjelöltként is, erőteljes színpadi jelenlétével, ragyogó tekintetével uralja a színpadot. Ami talán kicsit hiányozhat az alakításából, és ezáltal az előadásból is – valószínűleg a rendezői koncepcióból fakadóan, tudatosan – az a (fő)szereplő(k) személyiségfejlődése. Sokaknak úgy tűnhet, Crnkovity Gabriella nagyon magasan, talán kicsit nyersen indítja a figuráját, amiből arra következtethetünk, hogy nagyon hosszú utat kíván bejár(at)ni (vele). Az út valóban hosszú, de talán mégsem eléggé árnyalt – hiányoznak belőle a mélységek, hiányzik a valós fájdalmak belső megélése, ami ott lakozik még egy ilyen nem túl intelligens, ugyanakkor igencsak

érzékeny személyiségben is, mint amilyen Szabó Irma. Persze, az is lehet, hogy ez a vonulat némiképp ártott volna az előadás vígjáték jellegének, elvett volna valamennyit az önfeledtségéből, de talán – a többpólusosság jegyében – akkor is érdemes lett volna megpróbálkozni vele, hiszen Irma szenvedése – élettörténetének ismeretében – korántsem merül ki a kifelé irányuló, másokból együttérzést kiváltani akaró önsajnálásban, hanem nagyon is mélyen gyökerezik.

A szereplők közül ki kell még emelni a Roticsnét játszó Banka Lívia és a nagybecskereki tájszólással (is) hódító Keczei Ilona szerepében – a szó szoros értelmében is – tetszelgő Kokrehel Júlia szerepformálását. Üde színfoltjai az előadásnak az Adél anyját alakító Faragó Edit és a szakácsnét megformáló Ábrahám Irén jelenetei, és Figura Teréziát is jó hosszú idő után újra színpadon látni – Viola szerepében.

A színpadkép felvonásonként, a helyszínek változásával átalakul, újabbnál újabb helyszíneken jelennek meg a szereplők. Az első felvonás Sipos szobájában játszódik, minimális díszlettel, ami hitelessé teszi a történetet, a néző viszonylag könnyen beleképzeli magát Szabó Irma meséjébe, ami egyértelműen dicséri a színpadképet alkotó rendező, Radoslav Milenković és Janovics Erika jelmeztervező munkáját is. A második jelenet helyszíne, a lakodalmi udvar ugyan látványosan kialakított teret kínál a történetnek, ám a túl nagy, helyenként lezáratlannak ható tér olykor csökkenti a színészi játék erejét. A harmadik felvonásbeli rendőrségi váróterem elemei sem túlzóak, viszonylag egyszerűnek mondhatók, ám a nézőnek olykor az az érzése, hogy több, a történet szempontjából fölösleges elemet, szereplőt is tartalmaz. Sokak szerint a dráma a harmadik felvonás nélkül is működőképes lenne, sőt, talán még hatékonyabb is. Tény, hogy az utolsó felvonás Molnár Ferenc egy másik darabjának túlvilági jelenetét idéz(het)i fel a nézőben, ahol ugyancsak igazságot osztanak, de a furcsa helyszínen végül – a korabeli igényeknek és elvárásoknak megfelelően, de talán a giccs irányába tett némi engedménnyel – beteljesedik Szabó Irma és az ő „drága mérgesének” a szerelme. Mi, nézők pedig örülünk, mert akár bevalljuk, akár nem, sok esetben éppen a „happy end” miatt szeretjük a meséket.

Az Újvidéki Színház tehát nem akart többet *Az üvegcipő* című előadásával annál, mint ami talán evidens módon adja magát, talán olykor éppen a legnehezebb – szórakozni és szórakoztatni. Az ugyanis egyértelmű, hogy *Az üvegcipőt* a színészek szeretik játszani, mi, nézők pedig szeretjük nézni, hiszen végre önfeledten szórakozhatunk, és jókat kacaghatunk a színházban, az üvegcipő-kereső(k) világában. A végén pedig tapsolunk, hosszan, elismerően, mert megérdemlik.